

Ferdinánd Miksa, a tengerész

1864. április 10-én III. Napóleon francia császár javaslatára a mexikói konzervatív erők Ferenc József öccsét, Habsburg Miksát hívták meg Mexikó trónjára. Miksa azonban csak 3 évet tölthetett az ország élén. Amikor a francia csapatok amerikai nyomásra kivonultak Mexikóból, ő a nép szeretetében bízva továbbra is Mexikóban maradt, ám 1867 nyarán a juaristák elfogták és kivégezték. A történet közismert, s ha csak ennyit tudnánk Miksáról, bizvást tarthatnánk a helyzet reális felmérésére képtelen könnyelmű kalandornak, vagy romantikus álmodozónak. Ausztriában befutott megelőző tengerész-karrierje azonban bebizonyítja, hogy erről szó sincs.

1848 – az európai forradalmak éve – után az Ausztria ellen lázadó Velence visszafoglalását követően Ausztria legfőbb célja az volt, hogy a saját flottája ereje megegyezzen az itáliai flották egyesített erejével. A főparancsnoki posztra meghívott dán admirális, Hans Birch von Dahlerup ezért 6 sorhajó, 10 fregatt, 6 korvett, 24 gőzös, 6 brigg, 6 sóner és 36 ágyúnaszád építését írta elő a következő 12-16 esztendőre (természetesen ekkor még vitorlás hajókról volt szó). A tervet 1850. április 12-én Ferenc József jóváhagyta és szentesítette: flottatörvény lett belőle. A hajóépítés finanszírozására az évi 1,5 milliós rendes költségvetés mellé összesen 18 millió Ft rendkívüli juttatást biztosítottak, bevezették a német vezényleti nyelvet és a haditengerészet főparancsnoksága Velencéből az isztriai Polába költözött. A hadihajógyártást a megbízhatatlan Velence helyett pedig Triesztben szervezték meg és ide került a német tannyelvűvé váló haditengerészeti akadémia is. A flottatörvény megszületése mellett azonban más fontos esemény is történt ekkor a flotta életében: 1850-ben Ferdinánd Miksa főherceg – Ferenc József császár 19 éves öccse – belépett a haditengerészet kötelékébe.

Miksa mindössze egy évvel volt fiatalabb a testvérénél. Míg a hűvös és fegyelmezett Ferenc József az Alpok vidékét és a bécsi udvart tekintette természetesnek, addig az érzékeny és intelligens Miksa délre, a tengerre vágyott. Először 1845-ben, velencei látogatásakor jelentette ki, hogy tengerész szeretne lenni. Később, amikor bátyja császárrá koronázása kényszerűen falat emelt Miksa és fivére közé (egykori játszópajtását „Felségednek” kellett szólítania, és ha látni akarta, audienciára kellett jelentkeznie), óhaja kéréssé vált. Bécsben Miksára nem várt fényes jövő. Bár Ferenc Józseffel együtt nőtt fel, az új császár tekintélye még nem volt stabil, nem volt hát szüksége társuralkodóra: Míg a tizennyolc éves Ferenc József beleszólhatott a világpolitika alakításába, addig Miksa számára tizenhét évesen bezárult a világ és nem maradt más dolga, mint „élvezni” a dinasztia tagjainak tétlen életét. Miksa viszont telve volt tettvágygal. A gyakran betegeskedő fiúnak jót tett a napfény és az enyhe mediterrán klíma, a tengeren az utazás közben nem volt érvényben az etikett, és végül: a tengerészek között eljátszhatta a legfőbb ember szerepét (a haditengerészet kötelékében kiképzője futaki Hadik Béla gróf, Hadik András dédunokája volt).

Dahlerup – aki sohasem lelkesedett különösebben az osztrák szolgálatért – ekkor, főparancsnoki tisztét veszélyben érezve megvált hivatalától, amelyet Franz von Wimpffen gróf altábornagy vett át. Ő és mindenki más is tudta, hogy megbízatása ideiglenes jellegű, csak addig tart, amíg Miksa főherceg elég gyakorlatot szerez a főparancsnoki tisztség betöltéséhez. *„Érdeklődő, buzgó és kötelességtudó hadnagy”* – dicsérte a tengeragy. Ezután hamarosan megkezdődött Miksa tíz éves, a flottára döntő befolyással bíró tengerészeti pályafutása, amelynek főbb állomásait Krámlí Mihály kutatásai alapján foglaljuk össze:

1. kép: Ferdinánd Miksa, mint korvettkapitány

Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Maximilian_I_of_Mexico#/media/File:Maximiliano_1852.png

1854: Ferenc József ellentengernaggyá léptette elő 22 éves öccsét, Miksát és kinevezte a haditengerészet főparancsnokává. Miksa, aki tehetségesebb volt bátyjánál, ambícióit immár a haditengerészet főparancsnokaként élhette ki. Miksa sosem engedelmeskedett a felső hatóságoknak – a haditengerészet 1856 végéig formailag a hadsereg-főparancsnokság (Armeeoberkommando) alá volt rendelve – hanem azokat megkerülve, mindig egyenesen a császárhoz ment. Ferenc József pedig, amíg egyeduralkodóként tehetett, szabad kezet adott öccsének, főleg amikor a flottaépítési program pénzügyeiről volt szó. Miksa még 1854-ben utasítást adott egy sorhajó építésére Polában és a RADETZKY mintájára két modern – immár csavargőzös – fregattéra Triesztben, valamint, a rebellis olaszokkal szembeni minden félelmet félretéve, a velencei Arzenálban két gőzkorvetre.

1856: Miksa nem csak hajóépítésre költött nagy összegeket, hanem a flotta parti létesítményeire is. Polában újabb szárazdokkot építtetett és lerakatta az Arzenál alapkövét, amelytől vasúti összeköttetést létesített Trieszt felé, az új haditengerészeti akadémiát pedig Fiuméba költöztette. A flotta nagy kiadásait nem fedezte a flottatörvényben megállapított összeg, különösen a 1,5 milliós működési költség volt kevés, mert azt még vitorlásokra szabták, viszont a gőzhajók üzeme a magas szénköltség miatt jóval többbe került. Miután Ferenc József szabad kezet adott öccsének, a haditengerészet költségvetése évi 5 millió forint fölé emelkedett.

Mindezek mellett 1856-ban az altengernaggyá előlépett Miksának sikerült keresztülvinnie a haditengerészet adminisztrációjának reformját. Az 1857. pénzügyi évtől a haditengerészet önállóvá vált és pénzügyileg függetlenedett a hadseregtől. Miután a flottának külön költségvetése lett, a hadsereg vezetői nem mondhatták többé, hogy a haditengerészet tőlük veszi el a pénzt.

1856-ban Miksát a haditengerészet önállósításán kívül még egy ambiciózus terv foglalkoztatta. A cs. kir. haditengerészet fennállása óta még egyetlen osztrák hajó sem kerülte meg a Földet. Erre a nagy vállalkozásra kedvenc hajóját, a NOVARA fregattot szemelte ki, az expedíció parancsnokául pedig Wüllerstorff-Urbair-t, a tudós tengerészt.

Ferdinánd Miksa az utazás tervezésébe és megvalósításba a kor legismertebb hazai és külföldi tudósait is bevonta. Kapcsolatba lépett például Alexander von Humboldttal, valamint az angol Sir Roderick Murchinsonnal, akik lelkesen támogatták az ötletét. Mindnyájan meglátták ugyanis azt a lehetőséget, amellyel a korábbi expedíciók munkájára építve, tovább bővíthetik a tudományos ismereteket és újabb természetrajzi mintákat gyűjthetnek a távoli földrészekről. Az expedíció magyar tagjai (Gaál Béla, Kalmár Sándor, Máriássy Mihály, Semsey Gusztáv, Schwarz Ede és Xantus János) révén ugyanakkor a magyar hajózástörténet és földrajztudomány is sokat köszönhet neki.

Az út előkészületeként a külügyminisztérium biztosította a hajó semlegességének nemzetközi elfogadottságát (amire később szükség is lett, mert a NOVARA útjába beleesett az 1859-es háború). A fregatt keleti irányban került meg a Földet: 1857. április 30-a és 1859. augusztus 30-a között 51 686 tengeri mérföldet tett meg. A klasszikus kínai irodalomtól a jótékony rebarbaragyökérig számos anyagot gyűjtött. Az utazás tudományos eredményeit a cs. kir. Udvari- és Államnyomda 21 kötetbe gyűjtötte, amelyet Charles Darwin „*a felvilágosító közlemények lenyűgöző gyűjteményének*” nevezett.

1857: A NOVARA indulása előtt egy hónappal, Radetzky nyugalomba vonulása után, Ferenc József Miksát Velence és Lombardia kormányzójává nevezte ki. Miksa nem adta fel a haditengerészet főparancsnoki tisztét, fel-alá utazott Milánó és Trieszt között. Helyetteseként Triesztben Anton von Bourguignon ellentengernagyot hagyta. Milánóban Miksát hidegen fogadták. Hamarosan liberális reformokat javasolt a helyzet javítására, ám Bécsben szinte mindenki az abszolutizmus és a bürokratikus centralizmus mindenhatóságában hitt, ezért a reformokból nem lett semmi. Nagy öröme, 1859 tavaszán visszatérhetett a haditengerészethez.

1858: Több év halogatás után, Ferenc József végül felülvizsgálta és módosította a flottatörvényt. Az új rendelkezés szerint a 6 sorhajónak, a fregattoknak és a korvetteknek már csavargőzősként kellett megépülniük. A korvettek tervezett száma 6 maradt, a fregattok számát 10-ről 12-re emelték. A briggetek, sónerokat és ágyúnaszádokat törölték a tervekől. Helyettük partvédelmi célokra 12 csavarhajítású ágyúnaszádot kellett építeni. 1858 végén Ausztria 3 gőzfregattal (RADETZKY, DONAU, ADRIA) 2 gőzkorvettel (ERZHERZOG FRIEDRICH, DANDOLO), és 3 csavargőzös ágyúnaszáddal rendelkezett. A KAISER sorhajó teste hiába készült el, a gépe nem érkezett meg Angliából. Az osztrák ipar pedig még nem tudott nagy hajógépeket előállítani, ezért nagyban függött a külföldtől.

1858 nyarán III. Napóleon francia császár és Cavour szárd-piemonti miniszterelnök titkos szerződést kötött, melyben Nizza és Savoya átadásáért cserében katonai segítséget ígért Ausztria ellen. A flottára fontos feladat várt. Miksa kétféle haditervet dolgozott ki. Az egyiket arra az esetre, ha a Szárd Királyság egyedül szállna hadba, ekkor mindenáron csatát akart vállalni, bízva a győzelemben, míg a francia hadbalépés esetén kizárólag a partvédelemre kívánt összpontosítani.

1859: Tavasszal Ausztria, erejében bízva és Piemont provokálására, megindította a háborút. Április 28-án, két nappal azután, hogy a piemontiak visszautasították az osztrák ultimátumot, Miksa személyesen vette át a flotta parancsnokságát. Május 3-án Franciaország is belépett a háborúba és két hét múlva erős francia flotta jelent meg az Adrián. A franciák hadba lépése értelmetlenné tette a döntő ütközetre vonatkozó tervet és a partvédelem került előtérbe. A legjobb hajókat Pólában gyűjtötték össze, a többi pedig a dalmát partvidék különböző pontjain foglalt el védelmi pozíciót. Június 2-án az egyesült francia-piemonti flotta blokádnál vette Velencét, július elején pedig elfoglalták Lussin szigetét, amely egy későbbi partraszállás bázisa lett volna. Időközben a háború eldőlt a szárazföldön, Ausztria vereséget szenvedett Magentánál (június 4.) és Solferinónál (június 24.), a porosz mozgósítás hírére pedig III. Napóleon gyorsan fegyverszünetet kötött Ferenc Józseffel Villafrancában (július 11.). Szövetséges nélkül Cavour nem folytathatta tovább a háborút; kompromisszumos béke született, Piemont megkapta Lombardiát, míg Velence osztrák kézen maradt. Itáliában azonban a háború nyomán visszafordíthatatlan folyamatok indultak el, amelyek eredményként új hatalom jelent meg 1861-ben az Adria nyugati partján, az Olasz Királyság.

A cs. kir. haditengerészet egyetlen sikeres akciót könyvelhetett el a háború folyamán, amikor elfogtak egy francia kereskedelmi hajót és Zára kikötőjébe vitték. A haditengerészet és Miksa szerencséjére, mintegy gyógyírként a flotta gyenge háborús teljesítményére, épp egy hónappal a békekötés után, hazaérkezett föld körüli útjáról a NOVARA. Triesztben hatalmas pompával és demonstratív flottafelvonulással fogadták a fregattot. Az ünneplés feledtetni kívánta a háborús kudarcot és a flotta meggyengült morálját volt hivatva erősíteni. A NOVARA legendássá váló útja valóban jó hatással volt a haditengerészetre, amely nagyobb publicitást kapott, nőtt a népszerűsége és a tengertől távol eső területek fiataljai is kedvet kaptak a tengeri szolgálatra.

1860: Az 1859-es itáliai háború kudarca után Miksa rájött, hogy a haditengerészetet úgy védelmezheti meg legjobban a belső ellenfeleitől, ha offenzívát indít a flotta növeléséért. Meg sem várva kritikusaiknak első támadását, nagy és erős, Ausztria hatalmi állásához méltó flotta felállítását javasolta Ferenc Józsefnek. Ám küzdelmét megnehezítették az abszolutizmus végetértével bekövetkezett politikai változások és a páncélos hajók megjelenésével ugrásszerűen megnövekvő hajóépítési költségek. Ebben a harcban legnagyobb „szövetséges” éppen Ausztria adáz ellensége, az egyesült Olaszország fenyegető tengeri hatalma lett.

Az 1859-es vereség után politikai reformok kezdődtek Ausztriában. Az abszolutizmus rendszerét jelképező személyeket menesztették, az 1860. október 20-án kiadott Októberi Diploma pedig helyreállította az országgyűléseket és a tartományi gyűléseket, a pénzügyeket pedig a birodalmi tanács hatáskörébe utalta. Az igazán nagy csapást a Februári Pátens (1861. február 26.) jelentette Miksa törekvéseire, ugyanis ezután a törvényhozó testületté formált birodalmi tanács döntött a haditengerészet költségvetéséről (is). Miksa ezidáig mentesült a parlamentáris kontroll alól, de ezentúl a birodalmi tanács nem éppen haditengerészeti párti többségével is meg kellett küzdenie.

Az 1859-60-as esztendő nem volt túl szerencsés a haditengerészet számára. Ferenc József elutasította öccse javaslatát a flotta növeléséről és törölte a tervezett második sorhajó építését. 1860-ban a flotta támogatójának számító Karl von Bruck pénzügyminiszter a kirobbant pénzügyi botrány miatt öngyilkos lett; utóda, Ignaz von Plener, a haditengerészet egyik legádázabb ellenségének bizonyult. Az 1861-es évre mindössze 5 millió forintot javasolt a flottának, ami az előző évi költségvetésnek csak a felét tette ki.

Miksa a miniszter javaslatára egy pamflettel válaszolt, amelyben a birodalmi tanács hazafias érzéseire apellált a flotta költségvetésének megállapításakor. Hamarosan előhozakodott a saját, 14,8 millió forintos előterjesztésével, de végül a haditengerészet 1861-es költségvetése 7,4 millió forint lett.

1861: 1861. március 17-én Viktor Emánuel felvette az Olaszország királya címet, április elején pedig hivatalosan is megalakult az olasz királyi haditengerészet. Olaszország nem csak Ausztriától tartott, hanem a Bourbon Spanyolországtól is, ezért feszített ütemű flottafejlesztésbe kezdett, amit azután is folytatott, hogy kiderült: Ausztria és Spanyolország nem készül közös akcióra. Az olasz flotta fejlesztését ekkor már az erősödő irredentizmus indokolta, amely nemcsak Velencét és Rómát, hanem Isztriát és Dalmáciát is a királysághoz akarta csatolni. Olaszország rövidesen Európa negyedik legerősebb hadiflottájával rendelkezett, s egyre komolyabb kihívást jelentett Ausztriának.

Az olasz egység kivívásával ráadásul pontosan egybeesett a haditengerészeti technika forradalmi átalakulása, a páncélos hadihajók megjelenése. A francia GLOIRE, majd az angol WARRIOR megjelenése egy csapásra korszerűtlenné tette a fahajókat és egy-két éven belül már tucat-számra épültek a páncélos hadihajók a világ hajógyáraiban. Minden, magát valamire tartó flotta megszakította fahajó-építési programját és páncélosokat kezdett építeni, vagy ha erre technikailag nem volt képes, akkor külföldről rendelt. Ám mindez drasztikus költségnövekedéssel járt együtt, egy páncélos hajó ára kétszerese-háromszorosa volt egy hasonló méretű fahajóénak. 1860 késő őszén, a

Nápolyi Királyság összeomlása után megjelent egy névtelen pamflet, amelyet az irodalom Miksának tulajdonít. A szerző az olasz veszélyre hívta fel a figyelmet, és Dalmáciát Ausztria Achilles-sarkának nevezte. Az olasz fenyegetés elhárítására erős osztrák haditengerészetet javasolt, melynek költségeire 30 millió forint megszavazását tartotta szükségesnek. Ha esetleg nem is maga Miksa volt a szerző, az írást minden bizonnyal ő sugallta, mert annyira egybevágott törekvéseivel. Miksa ebben az időben dolgozta ki véglegesen flottaprogramját, és november végén pályafutásának egyik legkockázatosabb lépésére szánta el magát: még mielőtt a birodalmi tanács jóváhagyta volna a flottaprogramot, válaszként az olaszok Franciaországtól rendelt két páncélosára, személyesen két páncélos fregatt építését rendelte el a cs. kir. flotta számára.

Ferenc József 1861. február 5-én hagyta jóvá öccse lépését, de a páncélos hajók építése számos problémát vetett fel. A forint mélyrepülése miatt Ausztria nem fordulhatott külföldi hajógyárhoz, mint az olaszok, a hajókat hazai bázison kellett megépíteni. A hajók megtervezése a zseniális, de még tapasztalatlan Josef von Romako feladata lett, a fa hajótestek megépítését a trieszti Navale Adriatico hajógyárra bízták. Ausztria, szerencséjére, ekkor már rendelkezett két olyan gépgyárral, amelyek alkalmasak voltak nagy hajógépek előállítására. A legnagyobb gondot a páncéllemezek beszerzése jelentette, végül erre is találtak hazai vállalkozót, de kis kapacitása miatt a páncélzat egy részét, kalandos úton, Franciaországból kellett átcsempészni. Végül a tervet sikerült végrehajtani: 1862-ben szolgálatba állt a flotta első két páncélosa, a DRACHE és a SALAMANDER, építési költségük egyenként 2,3 millió forintra rúgott.

Miksa tudta, ha folytatni akarja a páncélosok építését, a jövőben még nagyobb költségvetést kell biztosítania a flottának. 1861 áprilisában összeültek a csonka birodalmi tanács követői. Miksa személyesen nem képviselhette a flottát a tanács előtt, ezért Wüllerstorffot bízta meg, hogy próbáljon minél több pénzt megszavaztatni, de a tanács Plenert pénzügyminiszter 6 milliós javaslatát fogadta el. Nem sokkal ezután érkezett meg a hír, hogy Olaszország két újabb páncélost rendelt, ezúttal az Egyesült Államokból. Miksa ekkor 3 újabb páncélos fregatt építését, továbbá a NOVARA és a SCHWARZENBERG gőzfregattá alakítását javasolta, 9,1 millió forintért, de a tervet Schmerling miniszterelnök és a pénzügyminiszter elutasította. A császár azonban közbelépett, és október 20-án megparancsolta a terv végrehajtását.

A császári közbelépés visszaütött a haditengerészetre: a flotta és a haditengerészeti adminisztráció élén egyaránt álló főherceg nem illett már az új rendszerbe, melyben a hadsereg immár a felelős hadügyminiszter alá volt rendelve, ezért sokan távozását követelték. Miksa fontolgatta, hogy lemond, de attól tartott, hogy ez esetben a flotta fejlesztése félbeszakad. Végül a helyzetet úgy oldották meg, hogy 1862 januárjában létrehoztak egy új minisztériumot, a flottáért és a kereskedelmi tengerészetért felelős Tengerészeti Minisztériumot (Marineministerium), amely 1865-ig állt fenn, Miksa ezután formálisan csak a flotta tevékenységét irányította.

1862: A flotta fejlesztésének kérdése az új minisztériummal nem oldódott meg, ezért Degenfeld hadügyminiszter 1862 februárjában speciális bizottság létrehozását javasolta, hogy az döntsön a flotta jövőbeli szerepéről és fejlesztési irányáról. A 11 tagú bizottságban Wickenburg tengerészeti miniszteren kívül két ember képviselte a haditengerészetet. A következő hetekben Ausztriában parázs vita robbant ki a partvédelmi és a nyílt tengeri hadiflotta hívei között. A partvédelmi tábor vezére, Karl Möring, pamfletet adott ki Miksa tengerészeti elképzelései ellen. Ebben az erősen flottaellenes légkörben ült össze a bizottság március 15-16-án és végül 6:5 arányban a flotta további fejlesztése mellett döntött.

Nem sokkal ezután érkezett meg a hampton roads-i ütközet híre, és ezután már senki sem kételkedhetett a páncélos hajók szükségességében. Nem kis részben ennek köszönhetően a haditengerészet 1862. évi költségvetése rekordnagyságot, 17,2 millió forintot ért el.

Ám a VIRGINIA és a MONITOR harcának híre Olaszországban is hasonló hatást váltott ki és a torinói kormány még feszítettebb ütemű flottaépítési programba kezdett. Olaszország 1863-ban már egy 14 páncélosból – közöttük egy toronyhajóból – álló flottát tervezett, melyek közül csak 4 épült volna hazai üzemben, a többi Franciaországban és Angliában. A hatalmas pénzügyi terheket azonban az olaszok sem bírták, és 1864-ben gátat szabtak a haditengerészet túlköltekezésének. Végül Olaszország 1866-ig 12 páncélos hajót állított szolgálatba, Ausztria 7-et.

Az 1862-es költségvetés hatalmas győzelem volt Miksa számára, de egyben az utolsó győzelem is. 1863-ban a tervezett újabb három páncélos fregatt helyett csak kettőre adott pénzt a költségvetés, és a KAISER sorhajó páncélozásának tervét is elvetették. Miksa, hogy javítsa a haditengerészet viszonyát Béccsel, a hajóépítésen kívül minden területen visszafogta a költségeket. Kevés hajót állított szolgálatba, és az 1862-63-as görög válság idején egy kis hajórajon kívül nem küldött hadihajókat az Adrián kívülre.

Miksa új forrásokat igyekezett szerezni a páncélos-program finanszírozására, ezért 1862 novemberében tárgyalásokat kezdtek egy angol fegyverkereskedővel néhány páncélozatlan osztrák hadihajó eladásáról a Konföderáció részére. A hajók árából egy újabb páncélos fregattot lehetett volna építeni, de végül az üzlet nem jött létre. 1863-64 telén Anglia három, a Konföderáció részére épülő, ám annak közelgő veresége miatt eladatlanra vált páncélost ajánlott fel Ausztriának, de a túl magas vételár miatt, hiába lelkesedett Miksa a tervért, végül egyet sem vásároltak meg.

1863-1864: A parlamentáris intézmények behozatala megnehezítette a főhercegek életét. A hatvanas évek elején Ferenc József kénytelen volt az uralkodóház tagjait sorra elmozdítani a valódi hatalmat jelentő pozíciókból és belátható időn belül ez a sors várt volna Miksára is.

A császár öccse, mint nagy költekező, nem volt túlságosan népszerű a birodalmi tanács szemében, ezért nem számíthatott újabb, felelős pozícióra. A Habsburg birodalmon belül minden lehetőség megszűnt Miksa számára, hogy ambícióinak és rangjának megfelelő hivatalt kapjon, ezért egy külföldi trón elfoglalása jelentette számára az egyetlen esélyt a vágyaihoz és méltóságához illő élethez.

Már 1861 októberében elkezdődtek a tárgyalások a mexikói trón elfoglalásáról, közben egy ideig a görög királlyal kacérkodott, végül 1863-ban egy mexikói küldöttség formálisan is felajánlotta a koronát. Miksa úgy érezte, addigi tevékenysége biztosította a flotta jövőjét, ezért 1864 januárjában lemondott a haditengerészet főparancsnoki tisztéről, és április 10-én aláírta a miramari szerződést, melyben a mexikói császári címért cserében lemondott esetleges ausztriai trónigényéről. Április 14-én a NOVARA fedélzetén elindult Mexikó felé, ahol császársága három év múlva, harmincöt éves korában, a kivégzésével ért véget. A sors furcsa fintora, hogy Miksa császár holttestét ugyanaz a hajó, szeretett NOVARÁ-ja szállította Triesztbe, mint, amelyen a kaland elején Mexikóba érkezett.

Ferdinánd Miksa a cs. kir. haditengerészet egyik legnagyobb formátumú parancsnoka volt, aki modernizálta és ütőképessé tette a flottát.

Tehetségét és személyiségének dinamizmusát latba vetve egy évtizeden át küzdött azért, hogy Ausztria gyenge harmad vonalbeli országból erős másodrendű tengeri hatalommá váljon, amely hathatósan meg tudja védeni érdekeit az Adrián és a Földközi-tenger keleti medencéjében. 1854-1859 között megszűnt a tisztkarban az olaszok dominanciája, helyüket túlnyomó részt osztrák-német tisztek vették át. A flotta, most már legfelsőbb akaratból, a flottatörvény segítségével, megindult a növekedés és a korszerűsödés útján és a hadseregtől is sikerült függetlenné válnia. Miksa személyében pedig olyan parancsnoka lett, akinek ambíciói, képességei, és főleg lehetőségei minden addigi parancsnokéit messze meghaladták. 1866-ig neki köszönhetően 7 páncélos fregatt, 1 sorhajó, 5 gőzfregatt és 2 gőzkorvett épült, tehát a flottaterv közel került a teljes megvalósuláshoz.

Miksa főparancsnokságának tíz esztendeje a haditengerészet történetének egyik legragyogóbb, legdinamikusabban fejlődő korszaka volt. Munkájának gyümölcsei még életében, de már Mexikóba távozása után érték be: az olasz flotta felett aratott 1866-os a lissai tengeri győzelmet és a haditengerészet nemzetközi elismerését – amire nagyon vágyott – még megérhette (igaz nem főparancsnokként), s ha nem vitte volna keresztül páncélos-programját, Ausztria történelme bizonyosan másként alakul.

2. kép: Ferdinánd Miksa szobra miramari kastélya kertjében (a szobrot eredetileg Triesztből szállították ide az olaszok a város 1918-as megszállása után, s csak 1914-ben helyezték vissza eredeti helyére, a városba) Forrás: Dr. Balogh Tamás

A mexikói kaland kronológiája

1867. június 19-én délelőtt 10 órakor a Mexikóvárostól nyugatra fekvő Queretaro városa mellett fekvő Harangdombon (Cerro de las Campanas) kivégezték I. Miksa mexikói császárt, osztrák főherceget, az osztrák császári-királyi Haditengerészet korábbi főparancsnokát, aki 1864-1867 között Mexikó császára volt.

Az érdeklődők kedvéért rövid összefoglalását adjuk a második mexikói császárság négy esztendejének.

1861

- Január 25.: Kiadták az állam elleni bűncselekményekről szóló törvényt. Ez a köztársasági törvény minden mexikóit halállal fenyegetett, aki külföldi lobogó alatt harcol, vagy bármilyen módon a republikánus kormány elleni lázad – később ez volt az Miksa császár és követői kivégzésének.
- Június: Benito Juarez mexikói köztársasági elnök újraválasztása és a magas rangú egyházi személyek, köztük Antonio Pelagio Labastida y Dávalos mexikóvárosi érsek, kiutasítása.

Július 17.:	A mexikói kongresszus felfüggeszti a külföldi hatalmakkal szembeni adósságok törlesztését.
Október 31.:	Franciaország, Nagy-Britannia és Spanyolország aláírja a londoni egyezményt, amelyben megállapodnak, hogy együttes erővel kényszerítik Mexikót adósságai kiegyenlítésére.
December 8.:	A spanyol flotta és a hadsereg Kubából Veracruzba hajózik.
December 11.:	A kongresszus rendkívüli jogokkal ruházza fel Juarez elnököt.

1862

Január 1.:	Az Egyesült Államok figyelmezteti Mexikót, hogy a polgárháború miatt nem tud a nemzetközi konfliktusban a segítségére lenni.
Január 6-8.:	A brit és a francia flotta is megérkezik Veracruzba.
Február 27.:	A francia flotta beveszi Campechét.
Március 5.:	Lorencez tábornok –a francia hadsereg parancsnoka – Mexikóba érkezik.
Április 9.:	Nagy-Britannia és Spanyolország a csapatkivonásról dönt.
Április 24.:	Az utolsó brit és spanyol katona is elhagyja Mexikót.
Május 5.:	A mexikói hadsereg Zaragoza tábornok vezetésével jelentős győzelmet arat a Lorencez tábornok vezette francia sereg felett Pueblánál.
Június 14.:	A mexikói hadsereget a franciák körülférkészik Orizabánál Veracruz tartományban.
Szeptember 21.:	Francia erősítés érkezik Mexikóba.
Október 1.:	Lorencez leváltása. Utóda Forey tábornok.
Október 16.:	További francia seregtestek érkeznek Bazaine tábornok vezetésével.
Október 23.:	Tampico városát elfoglalja a francia hadsereg.
December 12.:	Jalapa harc nélkül kerül Bazaine kezére.

1863

Január 15.:	Francia hadihajók Acapulcót bombázzák.
Március 16.:	A Forey tábornok vezette francia seregek az ország belsejébe vonulnak és ostrom alá veszik Pueblát.
Április 30.:	A francia Idegenlégió 1. hadseregének 3. százada szó szerint az utolsó emberig harcol Cameronénál. Ez alapozza meg a légió későbbi félelmetes hírnevét.
Május 7.:	Comofort tábornok mexikói felmentő seregét Bazaine tábornok francia hadserege megsemmisíti San Lorenzo mellett, Pueblától délre.
Május 17.:	Puebla megadja magát a franciáknak.
Május 31.:	Juarez elnök és a republikánus kormány elhagyja Mexikóvárost és az államkincstárral együtt északra menekül.
Június 7.:	A Bazaine tábornok vezette első francia seregtestek behatolnak Mexikóvárosba. A Forey tábornok vezette főszereg június 10-én követi őket.
Június 16.:	Forey tábornok Legfelső Tanácsot (Superior Junta) nevez ki és a konzervatív Almonte mexikói tábornokot állítja az élére, mint az ország ideiglenes elnökét.

- Június 21.: A 35 tagú Legfelső Tanács első ülése.
- Július 10.: A Legfelső Tanács kikiáltja a katolikus császárságot és Ferdinánd Miksa főhercegnek, Ferenc József császár, az osztrák és magyar uralkodó öccsének ajánlja fel a koronát.
- Október 1.: Forey tábornok leváltása. A főparancsnoki tisztségben Bazaine tábornok követi.
- Október 3.: A Legfelső Tanács által kiküldött mexikói küldöttség (Comisión Mexicana) a Trieszt melletti miramari kastélyában felkeresi Miksa főherceget, aki kijelenti, hogy csak a monarchiát és a személyét megerősítő népszavazást követően hajlandó elfogadni a felajánlott koronát. A népszavazást – a francia hadsereg biztosította magas részvétel mellett – megtartják.

Cesare dell'Agua: *Ferdinánd Miksa meghívása a mexikói trónra.* A képről Jókai Mór ír "Egy dráma szavak nélkül" c. novellájában a Miramar kastélyban tett látogatásakor átélt élményei alapján: "Két olajfestmény az oldalfalon, egyik a mexikói meghívó küldöttség fogadtatását, másik a mexikói partra kilépést ábrázolja. Csupa arcképek. Hogy Miksa „császár” a mexikói fogadtatástól nem riad vissza, azt erős jellemében indokolva találom, hanem hogy a mexikói meghívó deputatiótól meg nem ijedt, az előttem megfoghatatlan. Ezek az alakok mind azt a benyomást teszik a szemlélőre, mintha simára borotvált, fekete frakkba, fehér kesztyűbe bújtatott, életükben először fészüködött Danérosok volnának, nyárspolgárokká álcázott cinkosai Fra Diabolónak. Nincs közöttük egy kép, kiből az ember kinézné, hogy rá lehet bízni az útításkáját. Hanem hát a tengerész délibábja Pizarro hőseit alkotta belőlük, s az újvilág partját elhozta Miramár alá."

Cesare dell'Agua: *A birodalom, amelyben nem nyugodott le a nap* - festmény Miksa miramari kastélyában, amelyet a mexikói küldöttség látogatása után a császár európai rezidenciájává alakítottak. A kép a "trónterem" falát díszítette. Üzenete világos, hisz' a legendás Habsburg uralkodó, V. Károly császár élete élénken foglalkoztatta Miksát. Alighanem 1859-1860 folyamán Brazíliába tett utazása idején (ahol unokatestvére, II. Péter császár uralkodott), rokonlátogatással egybekötött botanikai kutatóútján fogant meg benne a Mexikótól Brazíliáig húzódó amerikai Habsburg testvér-császárságok ideája.

1864

- Január 7.: A francia csapatok Bazaine tábornok vezetésével elfoglalják Guadalajarát.
- Február 6.: A francia csapatok Douay tábornok vezetésével elfoglalják Zacatecast.
- Április 4.: Az USA Kongresszusa egyhangúan elutasítja a mexikói monarchia elismerését.
- Április 10.: Miksa főherceg elfogadja a mexikói koronát és aláírja a miramari egyezményt.
- Május29.: Miksa és Sarolta Veracruzba érkezik az SMS NOVARA fregatt fedélzetén.
- Június 3.: Acapulcót elfoglalják a Franciák.
- Június 12.: A császár és a császárné Mexikóvárosba érkezik.
- Július 3.: A franciák elfoglalják Durangót.
- Szeptember 1.: Bazaine tábornokot kinevezik marsallá.
- November: A köztársaságiak jelentős vereséget szenvednek Sinola és Jalisco mellett.

Cesare dell'Agua: A császári pár indulása. A képen feltűnik a Miramar-kastély előtt horgonyzó S.M.S. NOVARA fregatt, a császár környezetében pedig több magyar nemes. Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc leverése után ez nem véletlen. A magyarokat kedvelő Miksa - aki nem mellesleg kiválóan beszélt egyebek között magyarul is (a nyelvre testvérével, Ferenc Józseffel együtt Nemeskéry Kiss Pál apát tanította) - a honvédségben viselt rangjukhoz képest egy rangosztállyal történő előléptetést garantált minden vele tartó önkéntesnek. Mindent egybevetve 1047 magyar nemzetiségű katona harcolt Mexikóban a császár oldalán, a képzettség nélküli közkatonától a katonai akadémiát végzett tisztékig. Közülük többen különlegesen kimagasló beosztásokat töltöttek be, így többek között számos jelentős mexikói város – köztük a főváros, Mexikóváros – katonai parancsnoka is magyar származású volt. De találunk magyarokat a császár közvetlen közelében is. A magyar katonákban feltétlenül bízó Miksa személye testőrségének összeállításakor a következőket jelentette ki: *„Ennek mind a tizennégy tagja feddhetetlen magatartású és minősítésű, kipróbált hűségű magyar legyen. Követelmény még a tekintélyt sugárzó külső megjelenés és a körszakáll megnövesztése”*. Nem tervezetten, de Tüdős József huszártizedes, Miksa inasa és bizalmasa is kivételes helyzetbe került: végig kellett néznie a trónfosztott császár kivégzését, majd szomorú kötelességeként a kivégzett uralkodó véres ingét neki kellett átadnia a gyászoló édesanyának.

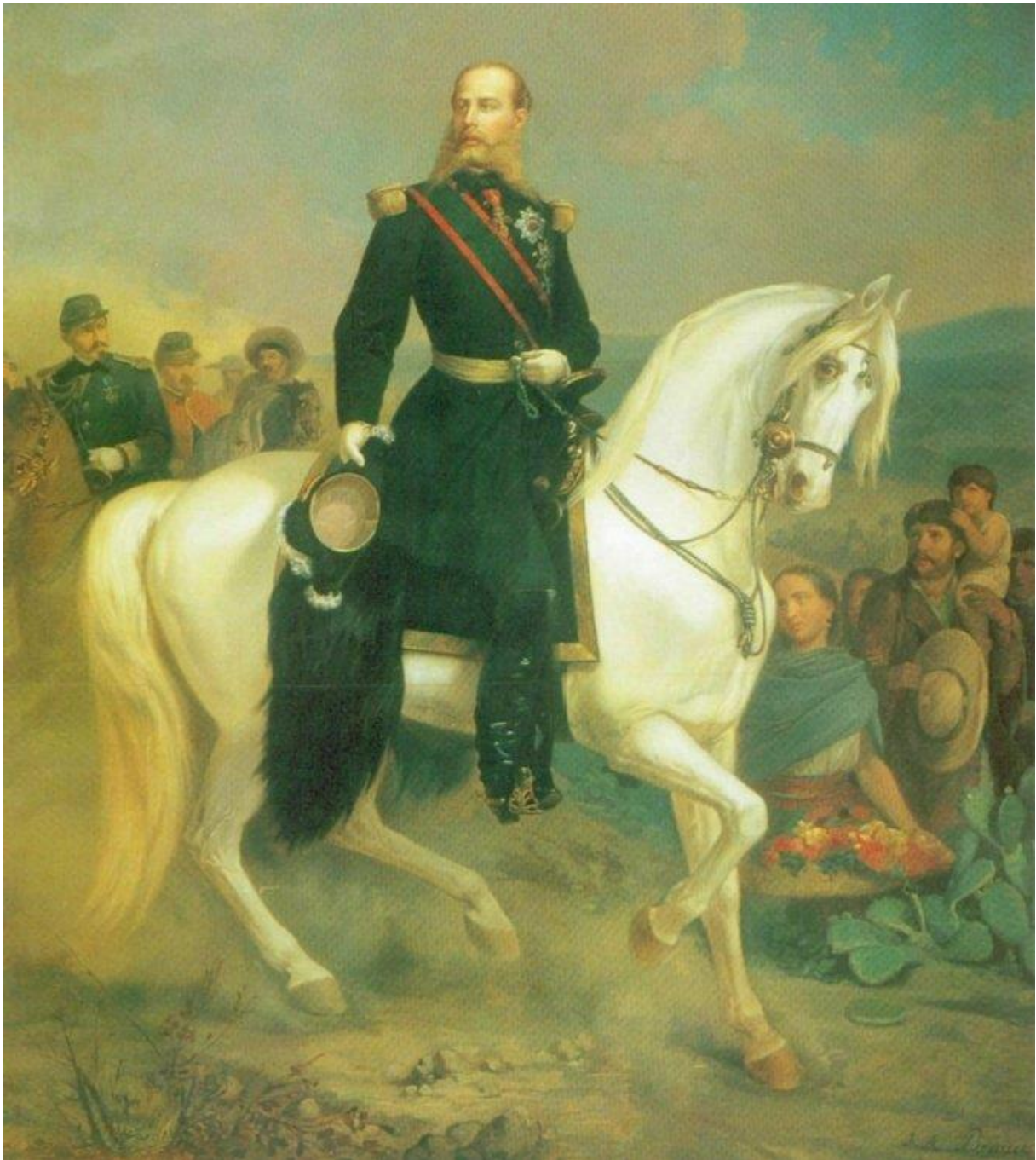
1865

- Február 9.: A francia hadsereg Bazaine marsal vezetésével elfoglalja a Porfirio Diaz tábornok által védett Oaxacát.
- Március 29.: A francia flotta és a szárazföldi csapatok elfoglalják Guyamast.

- Április 11.: A köztársaságiak legyőzik a belga önkénteseket és a császári csapatokat Tacámbaro mellett Michoachán tartományban.
- Április-Május: Sinola és Chihuahua állam a republikánusok kezébe kerül, akik több jelentős várost elfoglalnak a Rio Grande mentén.
- Július 11.: A belgák legyőzik a köztársaságiakat a második tacámbarói csatában.
- Október 3.: Miksa császár kibocsátja hírhedt „fekete dekrétumát”, amely az 1861-es hasonló republikánus törvény mintájára kivégzéssel fenyeget minden mexikóit, aki a köztársaság mellett fog fegyvert.
- Október 21.: Néhány magas rangú köztársasági katonát és polgári személyt kivégeznek a császári csapatok a „fekete dekrétum” alapján.
- November 8.: Hivatali idejének lejártá ellenére Juarez elnök hivatalban marad az intervencióra hivatkozva; a köztársaságiak Matamorost ostromolják.

1866

- Február 12.: Az Egyesült Államok diplomáciai jegyzékben követeli a franciák kivonulását Mexikóból, egyidejűleg megkezdi a fegyverszállításokat a köztársaságiaknak.
- Március 25.: A köztársaságiak elfoglalják Chihuahua tartományt.
- Május 6.: Az Egyesült Államok hivatalosan tiltakozik Ausztriánál a mexikói osztrák önkéntes alakulat miatt.
- Május 31.: III. Napoleon francia császár bejelenti a mexikóban állomásozó francia csapatok kivonásának megkezdését.
- Július 8.: A Mariano Escobedo tábornok vezetése alatt álló köztársasági csapatok legyőzik a császári csapatokat Santa Gertrudisnál (Nuevo Leon tartományban) és visszafoglalják Guadalajarát.
- Július: A köztársasági csapatok visszafoglalják Matamorost, Tampicót és Acapulcót.
- Július 26.: A franciák kiűrik Montereyt.
- Augusztus 5.: A franciák evakuálják Saltillót.
- Augusztus 11.: Sarolta császárné eredménytelenül könyörög több francia katonáért III. Napóleonnak.
- Szeptember: A franciák kiűrik Guyamast és feladják egész Sonora tartományt.
- Szeptember 18.: Miksa császár kormányának francia tagjai lemondanak.
- Október 3- 7.: A köztársasági sereg Diaz tábornok vezetésével legyőzi a császári csapatokat Miahuatlánnál Oaxaca tartományban. November: A köztársaságiak elfoglalják Oaxacát és Zacatecas tartomány egy részét, San Luis Potosit és Guanajuatót.
- December 6.: Az osztrák és a belga önkéntes alakulatokat felosztatják és maradékaik beolvadnak a nemzeti császári hadseregbe. (4 648 életben maradt és fogságba nem esett tagjuk dönt a maradás mellett, másik 3 500 önkéntes igyekszik elhagyni Mexikót).

Miksa Amerikában mindenkinek idegen volt. A Monroe-elvre tekintettel az USA egyetlen percre sem ismerte el császárságát, a franciák bábcászárt akartak, az indián lakosság nevében és a jogfolytonosságra hivatkozva pedig még az utolsó azték uralkodó, az 1540-ben elhunyt Montezuma egyenesági leszármazottja, a spanyol Montezuma gróf is levélben tiltakozott a császári cím elfogadása ellen. Miksát azonban nem lehetett eltántorítani, hiszen határozott népboldogító szándékkal érkezett. Ezért Juárez számos rendelkezését érvényben hagyta (ilyen volt például a földreform, a szavazójog kiterjesztése a földbirtokkal nem rendelkező parasztokra, valamint több, a katolikus egyház nemtetszését kiváltó rendeletet, mint például a vallásszabadság deklarálása, az egyházi javak államosítása, a pápai okmányok polgári jóváhagyása, a polgári anyakönyvvezetés, vagy éppen a temetők szekularizálása). Ezen túlmenően azonban bevezettette a tízes számrendszeren alapuló hossz- és űrmértékrendszert, s olyan jogszabályokat alkotott, amelyek az országban addig ismeretlen szociális intézkedéseket tartalmaztak: szabályozta a béreket és a munkakörülményeket, a nyugdíjat és a járulékokat, valamint eltörölte az adósrabszolgaságot és visszaszolgáltatta az indiánok

földjeit, ami miatt a mai napig népszerű. Sőt! Igazság szerint ezek az intézkedései annyira népszerűek voltak, hogy a kivégzése után Juárez – aki Miksát csak „El gran Illuso”-ként, azaz „Nagy Álmodozóként” emlegette – sem merete visszavonni őket. Mindezen intézkedései miatt Miksa az őt meghívó konzervatívok számára túl liberális, a republikánusok számára viszont még így is túl konzervatív volt. A megszálló francia haderő kegyetlenkedései azonban a legtöbb intézkedését egyszerűen nem engedték pozitív színben feltűnni: Miksa a mexikói kortársak számára nem volt több egy idegen betolakodónál.

1867

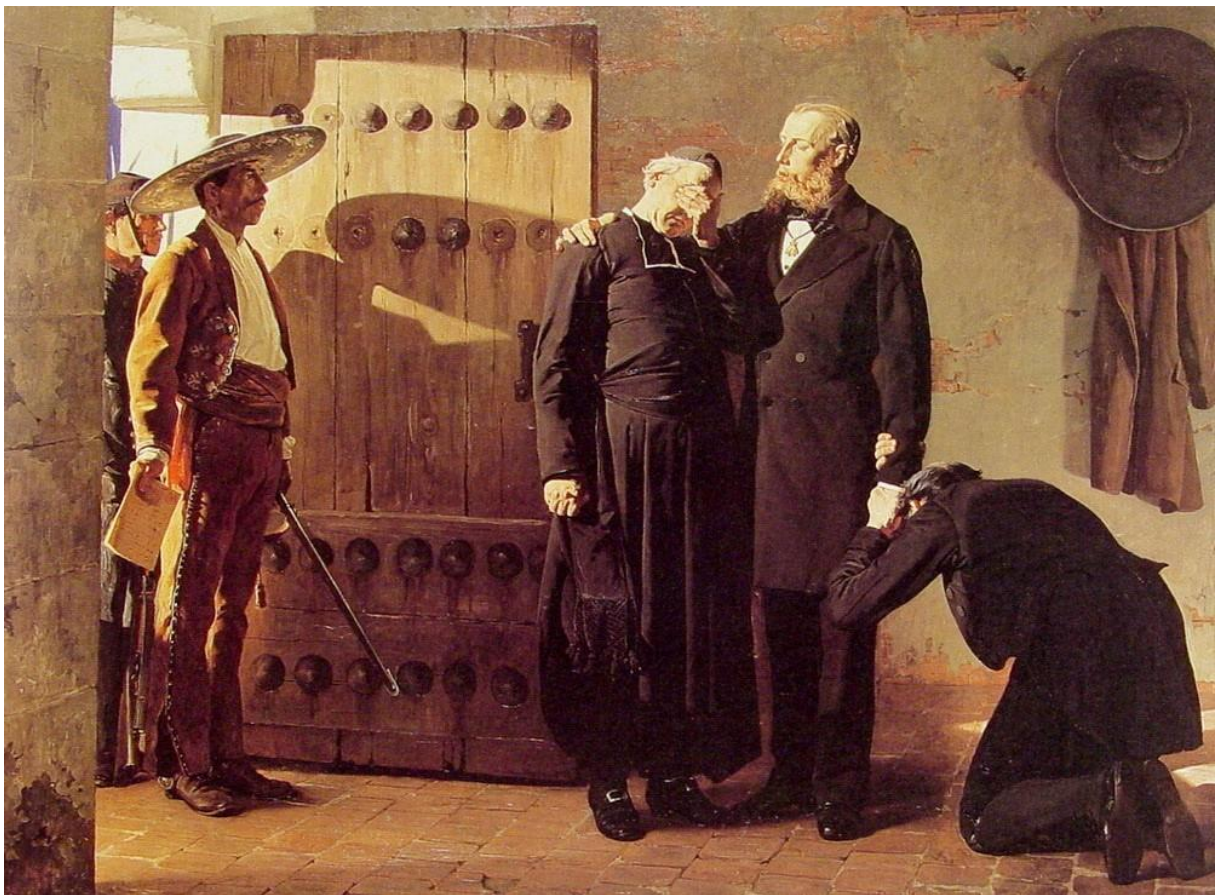
- Január.: A köztársaságiak visszafoglalják Zacatecas többi részét.
- Február 5.: A franciák kiűrtik Mexikóvárost.
- Február 13.: Miksa császár hadserege maradványát Querétárhoz vezeti.
- Február 20.: A köztársaságiak elfoglalják Moreliát.
- Március 9.: Az Escobedo tábornok vezette köztársaságiak körülfoglalják Querétarót és megkezdik a város ostromát.

Cesare dell'Agua: *Miksa apoteózisa.* Vajon a megrendelő szerette volna, ha így ábrázolják (netán maga is ilyennek látta saját magát), vagy csak a festő túlzott megfelelési kényszere vezetett ehhez az alkotáshoz? Akárhogy is: bármennyire is szerette volna, Miksa életében soha nem kapott ilyen hódolatot Amerikában. Alkotásait és reformjait jórészt csak a halála után kezdték respektálni, de ekkor sem lett tragikus hős, megítélése máig vitatott.

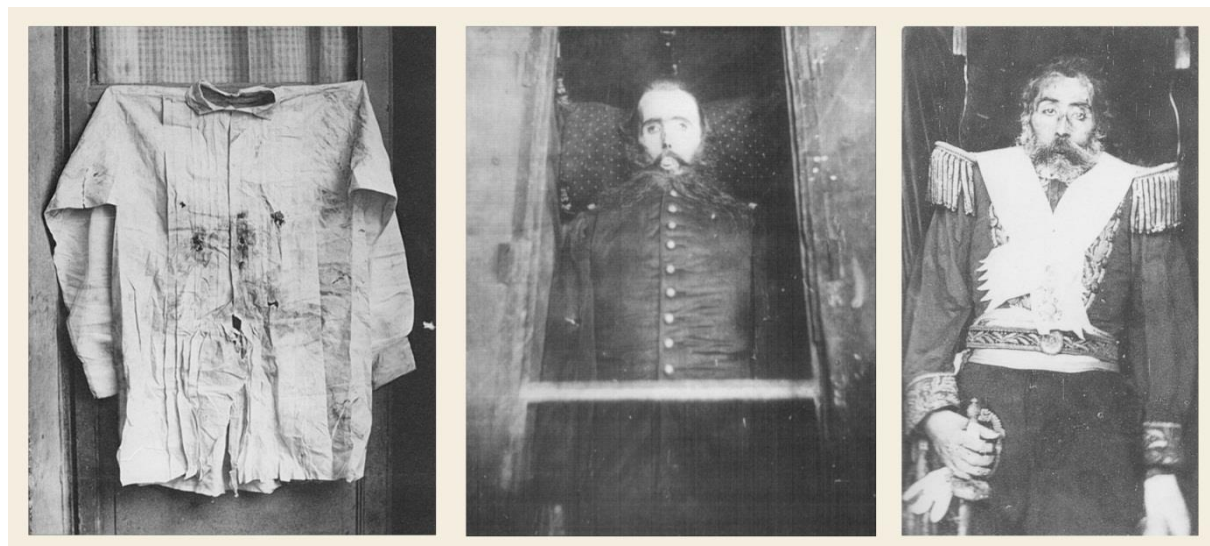
- Március 12.: Az utolsó francia csapatok is elhajóznak Veracruzból, ám előtte az összes megmaradt fegyverüket eladják – a köztársaságiaknak!
- Április 2.: Diaz tábornok csapatai elfoglalják Pueblát.

- Április 12.: A köztársaságiak megkezdik Mexikóváros ostromát.
- Április 27.: A császári csapatok kitörése Queretarából meghiúsul.
- Május 15.: Escobedo tábornok csapatai elfoglalják Queretarót és foglyul ejtik Miksa császárt.
- Június 19.: Miksa császárt és két tisztjét, Miguel Miramón és Tomás Mejía tábornokokat agyonlövik Querétaróban.
- Június 20.: Mexikóváros meghódol a köztársasági csapatok előtt.
- Július 15.: Benito Juárez diadalmenet élén vonul be Mexikóvárosba.
- Július 17.: A többi elfogott császári tábornokot, Aguirre minisztert, és az ezredesi rangban szolgáló Salm-Salm herceget szintén halálra ítélik.
- Augusztus 16.: Az összes magas rangú császári tisztnek és tisztviselőnek megkegyelmeznek, néhányan azonban csak később szabadulnak, néhányan még éveket töltenek fogságban.
- Október 3.: Tegetthoff admirális átveszi Miksa főherceg holttestét Veracruzban, s hazaviszi Ausztriába az SMS NOVARA fedélzetén, mely 1868. január 18-án érkezett meg Triesztbe.

Jean-Paul Laurens: Miksa utolsó percei (1882). A bukott császárt a Cerro de las Campanas-on felsorakozott kivégzőosztag hat katonája vette célba (Miksa előtte megajándékozta őket egy-egy arannyal, hogy ne lőjenek az arcába, hazaszállítása után hadd lássa még egyszer az édesanyja). A kivégzésen két magyar volt jelen, Tüdős, a császár inasa és Szenger Ede, orvos (aki évekig magánorvosként praktizált San Luis de Potosí városában, s a császár kérésére segített a dizentériában szenvedő császári orvos, az osztrák Dr. Basch és a kirendelt mexikói orvos Dr. Licea mellett Miksa holttestének boncolásában és bebalzsamozásában). Rajtuk kívül összesen három külföldi volt jelen (2 porosz diplomata és 1 kereskedő). A holttesten előlről hat golyó becsapódása látszott, 2 a szív tájékán,

1 balra, a szegycsontban, 2 a májban és 1 a hasüregben, a köldök alatti régióban; a hátán azonban csak öt kimeneti seb volt: az egyik golyó elakadt a gerincben. Az arcon nem látszott semmilyen sérülés eltekintve pár különféle zúzódástól, aminek oka ismert: a császár maga ütötte be a fejét, amikor arccal bukott a földre. Ezeket a sérüléseket kenőccsel hozták helyre. Két órás munkával vértelenítették a holttestet, kiemelték a lágy részeket (zsigerek, stb.) majd az ereket feltöltötték hidrokloriddal és cinkkel, végül bebalzsamozták a testet, ám az a déli éghajlaton hamarosan mégis bomlani kezdett. A szerencsétlen császárt még holtában is üldözte a balszerencse. Juarez ragaszkodott hozzá, hogy a holttestet – feltétlen győzelmének demonstrációjaként – Mexikó-szerte közszemlére tegyék. Június 28-án, két nappal azután, hogy üvegtetejű ideiglenes koporsójába tették, egy katona, aki közlő akarta látni, véletlenül betörte a koporsó egyik üvegét. Senki sem gondolta meg magát a baleset miatt, mint ahogy arra se gondolt senki, hogy talán nem kellene ránehezedni. A holttestet még esőben is állandóan kint tartották a szabadban a törött üveg alatt szeptember első napjaiig, amikor megérkezett a parancs, hogy a Köztársaság fővárosába szállítsák át. Az úton kétszer is felborult a tetemet szállító szekér (egyszer ráadásul egy patakban). „A holttest állandóan vízzel érintkezett, ami folyamatosan átjárta, degenerálta a zsírszöveteket és felpuhította a holttestet, amely jelentősen megrongálódott”. Ahogy közeledett Mexicóvárosba, az a szóbeszéd járta, hogy a holttest első bebalzsamozását hanyagul végezték és rémisztő történetek kerültek nyilvánosságra. Ezek szerint a főherceg szemeit Szent Orsolya egyik szentképéből vett kristályokkal helyettesítették, de azok sötétek voltak. Azt is beszélték, hogy amikor a hulla több zuhanás miatt megrongálódott a Queretaroból Mexicóba tartó utazás alatt, letört egy darab az orrából, amit viasszal kellett rekonstruálni. Akárhogy is: mire Mexicóvárosba ért, a holttest kész katasztrófa volt, egyáltalán nem emlékeztetett a főhercegre, már nem volt más csak egy megfeketedett, mumifikálódott hulla. Amikor Tegetthoff admirális – már kis híján újabb háborúval fenyegetve – végül több hónapos huzavona után elérte, hogy kiadják a tetemet és hazatért vele, Bécsben az édesanyja nem ismert rá. Üres tekintettel meredt a felnyitott koporsóra és alig hallhatóan csak annyit mondott: „Ez nem az én fiam”. A hatvankét éves asszony, aki néhány napja még csupa erő és tettekrevalóság volt, egyszeriben reszketeg, elesett öregasszony lett. Néhány nappal rá szélütést kapott: a queretarói sortűz az anyacsászárnőt is „leterítette”.

Francois Aubert, Miksa korábbi udvari fotósa – fő megrendelőjének elvesztése után – az utolsó lehetőséget is kihasználta, hogy egy kis bevételhez jusson: a győztesek vad és torz diadalvágását kiszolgáló morbid fotósorozatot készített a halott uralkodó véres ingéről, üvegekoporsóban közszemlére tett holttestéről, s végül a Bécsben felravatalozott múmiáról, amely egy valaha volt nagy ember utolsó földi maradványa. Barbár végzete egykori közegében, szűkebb pátriájában, a haditengerészetben is mindenkit dermedt csendre intett: egykori tisztársai - akik a koporsóját Triesztben a mólótól a pályaudvarig kísérték - miközben a Miksa kedves mexikói szerelmes dala, Sebastian Irader "La Palomája" szólt, fogadalmat tettek: ezt a dalt osztrák(-magyar) lobogó alatt soha többé nem játsszák egyetlen hajó fedélzetén sem. A Miksa emlékét tisztelőik máig tartják magukat ehhez a hagyományhoz.

További információk:

Lukáts Gyula magyar önkéntes naplója:

http://socialhistories.blog.hu/2008/11/29/egy_onkentes_naploja_miksa_csaszar_mexikoi_kalan_djarol

A Vasárnapi Újságnak az eseményekről tudósító korabeli számai:

1867. május 19.: <http://epa.oszk.hu/00000/00030/00689/pdf/00689.pdf>

1867. július 14.: <http://epa.oszk.hu/00000/00030/00697/pdf/00697.pdf>

A Vasárnapi Újságnak a Miramari kastélyról tudósító száma:

1900. március 25.: <http://epa.oszk.hu/00000/00030/02408/pdf/02408.pdf>

A Vasárnapi Újságnak Ferenc József és Ferdinánd Miksa gyermekkoráról tudósító száma:

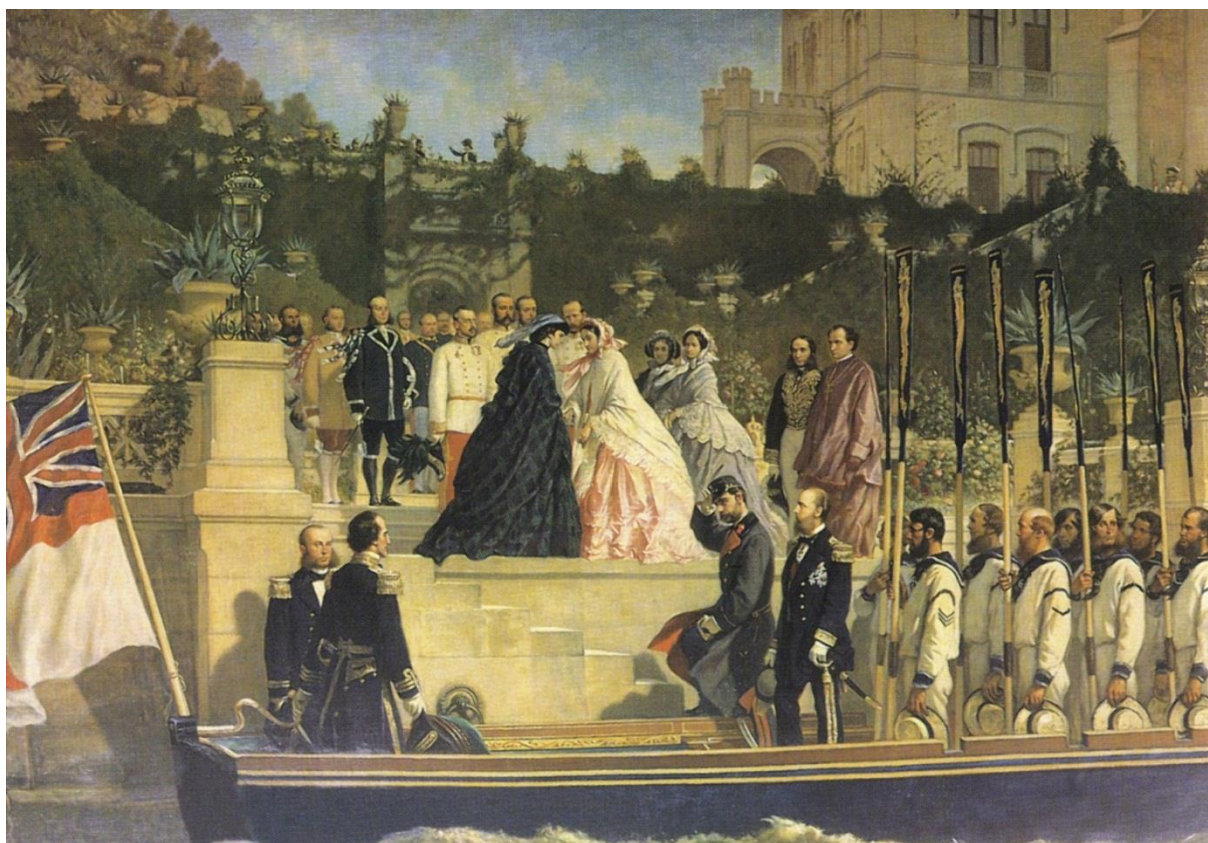
1900. augusztus 19.: <http://epa.oszk.hu/00000/00030/02429/pdf/02429.pdf>

A búcsúzások császárnéja

„Szegény felesége bele is örült, és egy kastélyba zárták, amíg meg nem halt...” - írták egy kommentben. Erről további információk találhatóak a következő linken: http://hu.wikipedia.org/wiki/Sarolta_mexik%C3%B3i_cs%C3%A1sz%C3%A1rn%C3%A9

További általános vélekedés: *"olyan szép nő volt, mindig sajnáltam szegényt"*.

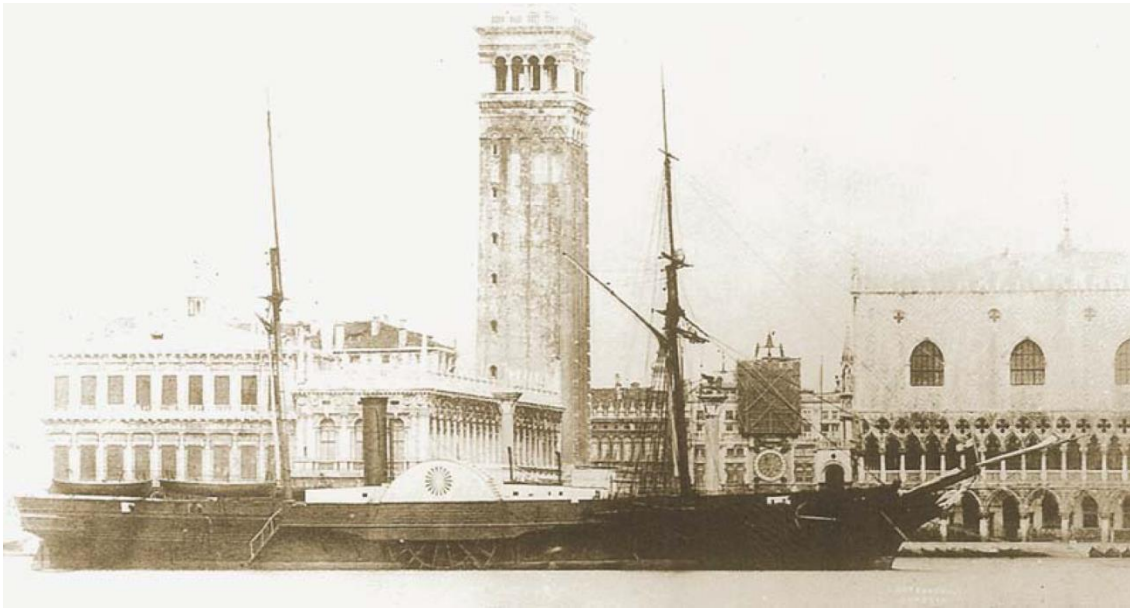
Sarolta (spanyolosan Carlotta) valójában inkább negatív szerepet játszott a történetben, amennyiben féktelen hatalomvágya és nagyravágása nem mérsékelte, hanem inkább szította Miksa érdeklődését más országok trónja iránt. Amikor a tapasztaltabb rokonok látták, hogy Miksa alighanem tényleg komolyan gondolja, hogy elfogadja a "kaktuszkoronát" (a mexikói császári koronát), akkor közelebbi és kevésbé veszélyes országok trónjának felajánlásával igyekeztek maradásra bírni. Felajánlották például az akkor éppen üres görög trónt, de még az is felmerült, hogy az irredenta olasz ajkú osztrák tartományt, reformjai első helyszínét, a Lombard-Velencei Királyságot bízák rá (inkább, minthogy Olaszországgal egyesüljön). Sarolta azonban - aki halálosan féltékeny volt sógornőjére, Erzsébetre - nem tudta volna elviselni a gondolatot, hogy ő maga csak királyné, miközben Erzsébet egy császár felesége.

Ceasre dell'Agua Császári látogatás Miramarban. Az idillinek tűnő festmény egy óriási botrány kellős közepén - egy ambíciókkal teli, de mellőzött ezért és a fiára féltékeny anyós miatt hisztis nő, Erzsébet császárné egyik „szökése” (az udvari élet kötöttségei előli menekülés-szerű utazása) végén készült, amikor a császárnét szégyenszemre a brit haditengerészetnek kellett hazahozni, s Miksa az osztrák haditengerészet egyik hajóján ment eléjük az Adrián, ahol a Miramarba vezető visszaúton Ferenc József is csatlakozott hozzájuk. A kép a miramari partraszállást ábrázolja. A két nő – Erzsébet és Sarolta – szívélyes üdvözlése azonban látszólagos (Ferenc József is inkább pironkodva, mint büszke és fesztelen uralkodói méltósággal biccent a brit tengerésztiszteknek). A két nő között vibráló feszültség a következő napokban ki is robbant, amikor Erzsébet nagytestű dán dogja felfalta Sarolta madárcsontú ölebjét...

Isten mindenesetre nem ver bottal: *"Szegény Sarolta"*! Nincs bizonyíték rá, hogy valóban ezek lettek volna Miksa utolsó szavai. Arra viszont van, hogy a queretarói fogságban egyik nőtlen fogolytársának, aki arra panaszkodott, hogy ha lett volna felesége, talán sosem kerül kalandokat keresve ebbe a helyzetbe, azt mondta: *"Barátom, ne hibáztassa magát! Én éppen a feleségem miatt kerültem ide"*...

Sarolta védelmében annyit el lehet és kell mondani, hogy – egy rövid kezdeti periódus kivételével – nem volt boldog a házasságuk. Miksa életének nagy szerelme I. Péter brazil császár második házasságából származó leánya, Mária Amália portugál infánsnő volt. El is jegyezték egymást, de a sors közbeszólt, s Mária Amália 1853-ban egy tüdőgyulladásos betegségben hirtelen meghalt. Az eszményített halott nő emlékével ezután egyetlen élő sem tudott versenyre kelni. Nehéz sors ez egy nőnek. Aligha járunk messze az igazságtól, ha Miksa 1859-es braziliai útja hátterében – a rokonlátogatáson és a botanikán túl – a halott brazil kedves emlékét sejtjük.

Az S.M.S. ELISABETH lapátkerekes gőzhajó, amelynek fedélzetén Miksa Brazíliába utazott.

Miksa főherceg és Mária Amália infánsnő – szinte még gyerekek

Ezek után talán az sem pusztán véletlen, hogy Miksa erre az útra - bár örömmel elkísérte volna - nem vitte magával Saroltát, s az sem, hogy éppen ezen az útvonalon lett szifilisz, bár ezt a betegséget orvosilag nem igazolták. Csak a gyermektelenség ténye volt ismert, az oka nem. Elképzelhető, hogy Miksa esetleges impotenciája volt a valódi ok. Mindenesetre, ha így volt, azt nyilván kellemetlen lehetett beismerni, ezért még mindig remek „fedő-sztorinak” tűnhetett a nyilvánosság előtt egy, a férfiúi képességek hiánya helyett azok bizonyos túltengésével is magyarázható "szifilisz alibi". Ugyanakkor, ha tényleg szifilisz volt a császár, arról ugyanúgy nem tudnánk többet a pusztán szóbeszédnél, hiszen egy ilyen kórt az akkori udvari orvosoknak elképzelhetetlen volt feljegyezni...

Egy biztos: Saroltának egyszerre több kihívással kellett szembenézni:

- 1) Volt egy férje, akit házasságuk elején ő maga kétségkívül őszintén szeretett, de akiről később fokozatosan kiderült, hogy a legjobb esetben is csak a második helyet tartja fenn számára a szívében (s ráadásul pont egy olyan halott nő mögött, akivel soha, egyetlen percig sem élt ténylegesen együtt, tehát akiről tulajdonképpen nem lehetett tudni, hogy milyen feleség vált volna belőle). Csoda-e, ha ezek után a családi élet boldogsága jelentette sikerélmények helyett másban - rangban, politikában - keresett vigasztalást (amihez természeténél fogva úgyis vonzódott)?
- 2) Férjével való kapcsolatát alighanem Erzsébettel való viszonya is tovább nehezíthette, hiszen Ferenc József és Miksa őszinte és mély testvéri szeretettel érzett egymás iránt. A két testvér számára biztosan rossz lehetett átélni a feleségeik közti feszültségeket, amely alkalmasint őket is eltávolította egymástól. Ha így volt (vagyis, ha ennek tényleg köze volt a Ferenc József és Miksa közötti későbbi súrlódásokhoz), akkor Miksa bizonyosan nem gondolt hálával a feleségére emiatt.
- 3) És végül a legnehezebb: Sarolta tudta, ha hű marad Miksához, soha sem szülhet gyermeket. Ezt az áldozatot még egy máskülönben boldog családban is nehéz meghozni. Egy boldogtalan életben azonban aligha lehet kétséges az eredmény. Nem tudjuk, hogy ki kezdte (hacsak a szifilisz sztori nem igaz), de valószínűleg mindketten rendszeresen megcsalták egymást. Nyíltan senki sem teregette ki a császári szennyest, de a pletykák – mint mindig – ezúttal is sok frívól kalandról beszámoltak. Miksa például feltűnően sok időt töltött távol a császári palotától egy barátságos lugassal, szökökúttal és medencével felszerelt kert közepén álló kis vidéki házban. Állítólag egyedül...

S végül egy sokat mondó adalék. Miksa kivégzésekor Sarolta már messze járt, Mária Amália azonban, ha áttételesen is, de jelen volt: halála után a hajszálait Miksa egy gyűrűbe foglaltatta, s azt élete végéig hordta. A gyűrű akkor is a kezén volt, amikor Mexikó bukott császáráként a köztársaságiak kivégzőosztaga elé állt...

Saroltának még akkor is nehéz volt jót tenni, amikor igazán szeretett volna. Példa erre a lacromai átok. Lacroma (ma: Lokrum) egy apró sziget a régi Ragusa (ma: Dubrovnik) déli előterében. Olyan kicsi, hogy egy kolostor romjainál és egy parknál több nem is fér el rajta, ez a sziget mégis szerencsétlenséget és halált hozott birtokosai fejére. A sorcsapásokat a hagyomány szerint egy szerzetes hívta a császári ház fejére, bosszúból, amiért az uralkodó, **II. József** betiltotta a hasznos munkát (oktatást, gyógyítást, ápolást, stb.) nem végző kontemplatív szerzetesrendeket, közöttük a bencéseket, akiknek volt egy kolostora Lacroma szigetén.

A bencés az egyik legrégebbi szerzetesrend, közel ezerötven éves. Magyar földön történt megtelepedésük is több mint ezer évre tekint vissza (első apátságuk Pannónhalmán 1001-ben kapta meg kiváltságlevelét). Hosszú évszázadokig háborítatlanul éltek az országban, ám II. József feleslegesnek ítélte őket. Lacromai birtokukat a császári rendelet végrehajtására kiadott ragusai tanács határozat alapján a tehetősebb ragusai polgároknak adták el, a kik ott szőlőművelést űztek. A mese szerint a sziget elhagyásakor egy szerzetes azonban megátkozta a sziget leendő tulajdonosait, hogy haláluk minél szörnyűbb legyen.

Kezdet és vég: A pelyhes állú Miksa és hitvese Sarolta együtt a kamerák előtt, majd a vesztőhelyen álló császár és a távollévő bánatos-szép császárné, kinek öntudatára az örület borít komor szemfedőt.

A szerencsétlen uralkodók sorát **Miksa** nyitotta meg, aki az 1859. évi szárd-piemonti – francia – osztrák hadizárlat idején, a partvédő feladatokat ellátó cs. kir. haditengerészet parancsnokként járt a szigeten. (Történt ugyanis, hogy a Lacroma és Ragusa közt cirkáló S.M.S. TRITON brigg lőporkamrája felrobbant, s a hajó a levegőbe repült. A pusztulás színhelyén megjelent Miksa főherceg tengernagy, s ekkor tűnt szemébe a kies sziget.) Bár a flotta elfogott és Zára (ma: Zadar) kikötőjébe kísért egy francia kereskedelmi hajót, a franciák lényegében ellenállás nélkül tudták blokádnak alá venni Velencét és elfoglalni Lussin (ma: Losinj) szigetét, s a háborút lezáró békével Ausztria elvesztette Lombardiát. Sikertelen Lombard-Velencei kormányzósága (1857-1859), majd a háborús vereség (1859) miatti mélabújára orvosságul felesége, Sarolta (az átokról mit sem tudva) 1860-ban megvette neki a festői szigetet, hogy ott rendezzék be a saját kis Paradicsomukat.

Az apátságot rendbe hozták anélkül azonban, hogy a kolostorudvar vad szépségét, s a Kálváriaromok műemlékeit érintetni engedték volna., melyet - mihelyt Saroltával megszerezték – Miramar módjára paradicsommá varázsoltak, építve rá egy gyönyörű csendes menedékhelyet, amely örömet, békét és élvezetet nyújtott, bárhogy tombolt körülötte a vihar. Igyekezetüknek meglett a maga jutalma: itt valóban boldogok voltak. Erről egyértelműen tanúskodnak Miksa Lacromán írt versei:

Lacroma

(1860. július 17.)

Kék Adria hullámain,
Természet zöld játékszere,
Állsz, kis sziget, oly bájjal ím,
Mint a szerelem képzete.

Habszülte szép tündértanya
Mint drágakő égsz a napon,
S szelíden lengsz, mint egy csiga
Az egyre tánczó habon.

És e csigában most íme
Az én kincsem, a gyöngy, pihen,
Szerelmi üdv dús ékköve,
Legdrágább kincs a tengeren.

Miksa Lacromán egészen Saroltáé. Sarolta a szigeten tehát tényleg úgy élhetett, ahogy a miramari kastélyukat bebarangoló Jókai szerint élni vágyott: „Amannak [ti.: a férfinak] ellentéte, szelídítője: a nő...” Az ifjú hölgy ... szépségének egész hódító bájával mosolyog... Férj és feleség. Ebben a szűk négyfalköztől országban boldog emberek. Senki sem lakik rajtuk kívül más itt. Hányszor mondhatta itt ... egyik ... a másiknak: »Maradj itt! Maradjunk boldogok! Jobb embernek lenni és szeretve, mint istennek lenni és gyűlölve!» Minden megnyugtatónak tűnt – amíg ki nem derült, hogy Miksa nem képes gyermeket nemzeni. A tünékeny boldogság ekkor tovaröppent, s a helyébe lépő nyughatatlan tettvágy Miksa „arcát újra a tenger felé fordítja”, hogy a mexikói felajánlásra válaszul mohón nyújtsa kezét „az eltűnt délibáb aranypartja felé...”

Csak adalék (de a lacromai átok szempontjából érdekes) a sziget és új urainak további sorsa.

Miksa halála után minden az enyészeté lett Lacromán:

„A kastély voltakép egy minden építészeti becs nélküli, meglehetősen kiterjedt kolostori építmény. Meddig terjedt volt ki, ma már nehéz meghatározni, sok fala egészen eltűnt, s a mi még megmaradt, az inkább csak egy hosszú korridor, melybe jobbról és bakói egészen parányi, de felette kedvesen berendezett cellácskák nyílnak, Miksa császár egykori lakóhelyiségei. Egyes tárgyak még ma is úgy állnak ott, a mint utolsó használatkor hagyták: a császárnő íróasztala nyitva, a reggeliző asztal megterítve, rajta a csészék és egy darab kiflivég; itt-ott a császárnénak sajátkezű rajzai is föllelhetők, az értékesebb tárgyaknak azonban, mint ékszereknek, albumoknak, csecsebecséknek lassanként lába kelt, s ezek nagy része a betolakodó idegenek zsákmányaivá lett.

Leszállva a lakosztályokból, a keresztúthoz érünk, melyből Miksa nagyszabású pálmaberket akart csinálni s innen újra a tengerhez, egy terrasz-szerű fensikon, hol Miksa császárnak kedvenc tartózkodási helye volt. Széles babérsövények visznek a kastélytól a tengerig; melancholikusan veti a rombadőlt kolostor tömött passiflora- és repkénynyel befont falainak roskatag körvonalait a tenger kék vizére, melynek derült fénye s a cziprusok arannyal átszőtt sötétzöld lombozata közt fehér kőormok szeszélyes vonalai kígyóznak. Benn a facsoportok mély sűrűjében, mint nagy harmatcseppek, csüggnek a datura fehér virágai; illatos narancsvirágok s fehér lucca pálmák ringatóznak a lágy szellő fuvalmában s mindenütt ott leselkednek apró fehér szemeikkel a rozmaringok, ez édes bánatos költői teremtményei a virágok társadalmának, melyeknek Lacroma a klaszszikus hazája.

Kopaszon meredezik amott az égnek a régi kolostor egy fala; homlokzatát, körfalait, tetőzetét rég elmorzsolta az idő; itt-ott egy-egy kőtorony vagy terrász maradt még fenn, de minden tömött repkényszöggel beszőve, mely néha emberderék-vastagságot is ér s új meg új kacsokat ereszt, melyek közt poronddal hintett szép ösvények vezetnek végig. A Miksa császár által tervezett kastély nem épült fel; a már összehordott építési anyagokat olcsón átadták a raguzai görögöknek, kik magoknak templomot építettek belőle. Nagyszerű víztartókat is kezdetek építeni, hogy a szigetet az eddig hiányzott jó ivóvízzel lássák el; egyike ezeknek egymaga 100,000 veder vizet képes befogadni ; de a vas-vízvezető csöveket, melyeknek a hegyekből kellett volna a vizet alávezetni, ócska vas gyanánt adták el.”

A fejedelmi álomsziget: Lacroma térképe, a „kastély” és egy kőből faragott mexikói sas a kaktusz koronával a homlokzat egyik kváderkövén

Miksa Halála után Dumovich főhadnagy, ettől pedig egy ügyvéd vásárolta meg a szigetet. Az utóbbi a szigeten gyógytelepet akart berendezni, terve azonban nem sikerült. Ezután tévedt a szigetre a következő áldozat: Rudolf trónörökös, akinek egy abbáziai nyaraláson tetszett meg a gyönyörű hely, és röviddel azután meg is vásárolta. További sorát ismerjük...

A következő szerencsétlenül járt tulajdonos **Erzsébet királyné** volt, Ferenc József felesége, és Rudolf anyja, Miksa sógornője. Fia halálát követően már házasságában sem volt boldog, és miután császári férjének szerzett egy szeretőt, utazgatott Európában. Halálát Genfben 1898-ban egy szívébe szúrt reszelő okozta: ezúttal egy hiú olasz anarchista, **Luigi Lucheni**, volt a sors eszköze, aki így akart híres lenni.

A három haláleset után a sziget a domokosrendiek kezébe került. 1907-ben vásárolta vissza **Windisch-Graetz Erzsébet hercegnő (Rudolf lánya)**, s a sziget újra Habsburg-tulajdon lett. Az ősi átok ekkor újra beteljesedett. Ezúttal **Ferenc Ferdinánd**, s így egész Európa, sőt a világ volt az áldozat: 1914. június 28-án a trónörökös szarajevói látogatásakor **Gavrilo Princip** szerb nacionalista merénylő agyonlőtte a trónörökös és nejét. Egy hónappal később kitört a világháború...

Egymás mellett, társas egyedülletben.